

Bo'lajak Chet Tili O'qituvchilarning Lingvodidaktik Kompetentsiyasi: Shakllanish Darajasini Aniqlash Usuli

Sharipova Sitora Xaydarovna

Buxoro davlat universiteti pedagogika kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: chet tili o'qituvchisining metodik tayyorgarligini ta'minlash jarayonida lingvodidaktik kompetentsiya va uning shakllanish darajalari differentsiyasi ko'rib chiqilgan. Kompetensiyaga asoslangan yondashuv doirasida bo'lajak chet tili o'qituvchilarini attestatsiyadan o'tkazishning yakuniy shakli sifatida ko'rib chiqilgan kompetentsiyaning shakllanish darajasini tekshirish uchun kasbiy yo'naltirilgan (lingvodidaktik) vazifalardan foydalanish zarurligi asoslangan.

Kalit so'zlar: lingvodidaktik kompetentsiya, bo'lajak chet tili o'qituvchisi, shakllanish darajasini aniqlash usuli, kasbiy-yo'naltirilgan (lingvodidaktik) vazifa, o'qituvchining kasbiy standarti, kompetensiyaga asoslangan yondashuv.

Zamonaviy metodik jihatdan malakali chet tili o'qituvchisi chet tilini o'qitish maqsadlarini samarali amalga oshirishga tayyor bo'lishi kerak, ular: chet tilining kommunikativ kompetentsiyasini shakllantirish, "Chet tili" fanining vositalaridan foydalangan holda o'quvchilarni o'qitish, tarbiyalash va rivojlantirishdir. Shu munosabat bilan, chet tili o'qituvchisining kasbiy kompetentsiyasining tarkibi, birinchi navbatda, o'qituvchining professional-kasbiy standartiga [9] mos keladigan rivojlangan lingvodidaktik kompetentsiyaning mavjudligi, chuqur pedagogik va ijtimoiy-psixologik qobiliyatlari bilan tavsiflanishi kerak. Har qanday kompetentsiya singari, biz ko'rib chiqayotgan umumiy, to'plangan kompetentsiyalardan foydalangan holda ma'lum bir sohada samarali faoliyatni amalga oshirish qobiliyati va tayyorligi, kasbiy vazifalarni hal qilish jarayonida shaxsning ichki va tashqi resurslarini faollashtirish, chet tili o'qituvchisining kasbiy-professional kompetentsiyasi, til o'qituvchi shaxsning integral xususiyatini ifodalaydi va Lomakina O.E., K.S. Maxmuryan, E.N. Solovova ta'limotlariga ko'ra, kommunikativ, lingvistik, psixologik-pedagogik, ijtimoiy, metodik, kompensatsion va umumiy madaniy kompetensiyalar, pedagogik va lingvistik tafakkur, shaxsiy fazilatlar orqali amalga oshiriladi.¹

Bizning tadqiqotimiz lingvodidaktik kompetentsiyani shakllantirishni tekshirishga qaratilgan bo'lib, bu orqali biz bo'lajak chet tili o'qituvchisining shaxsiy kasbiy o'sishi uchun professional kompetentsiyasining etakchi komponentini tushunamiz, bu uning nazariy bilimlarini, amaliy ko'nikmalarini sohada qo'llash qobiliyati va chet tili va uni o'rgatish metodikasi, uning lingvistik va metodik yaxlitligi asosida kasbiy vazifalarni qo'yish va hal qilish, uslubiy tayyorligini nazarda tutadi.

Ko'rinib turibdiki, bu kompetentsiya pedagogik yo'nalishga ega bo'lgan oliy o'quv yurtida o'qish bosqichida belgilanadi, shundan so'ng bo'lajak mutaxassis nafaqat "entsiklopedik savodxonlik", balki tez o'zgaruvchan dunyoda samarali moslashish, pedagogik faoliyatda muammoli vaziyatlar vujudga kelganida umumiy bilimlarni va ko'nikmalarni qo'llash, o'zining xilma-xilligi va ko'p qirraliligi tufayli asoslab olish va tavsiflash mumkin bo'lmaganlarini ta'riflash va sanab o'tishdan iborat.

Bunday professional -kasbiy rivojlanishga ega bo'lgan chet tili o'qituvchisini A.V. Malyov, V.A. Petrovskiyning shaxsning subyektivligi kontseptsiyasi qoidalariga asoslanib, uchta shakllanish darajasida ko'rib o'tishni taklif qiladi:

1. operativ- instrumental, uning doirasida talaba majburiy normativ- standart sifatida o'rganilgan individual metodik harakatlar sub'ekti sifatida harakat qiladi;
2. faoliyat-instrumental, uning doirasida talaba mazmunli metodik faoliyat sub'ekti sifatida harakat qiladi;
3. shaxsiy-instrumental, unda talaba chet tilini o'rgatish holatlarini o'rganishga qodir bo'lgan metodik faoliyat sub'ekti sifatida namoyon bo'ladi.

Chet tilini o'qitish metodikasini o'zlashtirish darajalarining differentsiyanishi N.V.Yazikova ishida ham keltirilgan.²

Muallifning fikricha, o'quvchi o'rganilayotgan ob'ektni o'z xususiyatlariga ko'ra, mavjud nazariy bilimlarga tayangan holda tanib, boshqalardan ajrata olsagina, o'zlashtirishning birinchi darajasi amalga oshadi.

Talaba bilimlarni mazmunli takrorlashi va amaliy mashg'ulotlarga mustaqil tayyorgarlik jarayonida qo'llashi sharti bilan keyingi bosqichni shakllantirish haqida gapirish mumkin.

Uchinchi daraja, o'z navbatida, o'rganilgan namunaga va yangi ma'lumotlarga asosanib, nazariy bilimlarni muammolarni hal qilishda qo'llash qobiliyatini o'z ichiga oladi. O'zlashtirishning yakuniy darajasi - bu o'quvchining faoliyati moslashuvchan, mustaqil izlanuvchan xarakteriga ega bo'lganda, o'rnatilgan munosabatlardan voz kechishdir.

Lingvodidaktik kompetentsiyaning barcha komponentlarini shakllantirish darajalari

Oldingi ishda batafsilroq muhokama qilingan lingvodidaktik kompetentsiyaning barcha komponentlarini (kognitiv, operatsion-faoliyat, hissiy-shaxsiy komponentlar) shakllantirish darajalari ularni tekshirish usuliga bog'liq.

Pedagogik standartlar asosida yotgan kompetensiyaga asoslangan yondashuv bilan bog'liq holda, bizning fikrimizcha, eng ob'ektiv usul - bu pedagogik mutaxassislik talabalariga o'qitish jarayonida o'quv materialini o'zlashtirish bosqichida faol qo'llaniladigan kasbiy yo'naltirilgan (lingvodidaktik) muammolarni hal qilishdir.

Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda, lingvodidaktik kompetentsiyani shakllantirishning darajali differentsiatsiyasi bizga quyidagicha ko'rinadi:

I daraja - reproduktiv, chet tilini o'qitish metodikasini o'zlashtirishning shunday darajasini nazarda tutadiki, uning doirasida talaba topshiriq matnidagi asosiy metodik birliklarni qo'llab-quvvatlash orqali yoki ular yordamisiz taniy oladi; zarur hollarda lingvodidaktikaning alohida mazmun-mohiyati va ta'riflarini takrorlay oladi; bir nechta taqdim etilgan ob'ektlardan aynan so'ralayotgan narsalarni taniy oladi (farqlaydi) hal qilish uchun taqdim etilgan professional yo'naltirilgan vazifani talqin asosida sharhlay oladi.

II daraja - reproduktiv-algoritmik, uning shakllanishini shundan iborat: agar talaba mavjud bilimlarni mustaqil ravishda qo'llay oladigan bo'lsa, chet tili o'qituvchisining real faoliyatida yuzaga keladigan tipik masalalarni yechishda talaba mavjud bilim va algoritmlarni avtomatik mustaqil qo'llay oladigan bo'lsa;

III daraja -samarali-amaliy daraja bo'lib, talabalarning nostandart kasbiy yo'naltirilgan (lingvodidaktik) muammolarni hal qilishda o'rganilgan materialni qo'llash qobiliyatini, masalaning boshlang'ich shartlarini tahlil qilish va o'zgartirish, yangilash, ularni ilgari o'rganilgan standart echim usullaridan kelib chiqib, qisqartirish qobiliyatini nazarda tutadi.

IV daraja- samarali-ijodiy daraja bo'lib, o'quvchilarning ilmiy-tadqiqot va ijodiy faoliyatini amalga oshirish, fanlararo bilimlardan foydalangan holda, kasbiy yo'naltirilgan (lingvodidaktik) vazifalarga yangi, o'zgartirilgan, eng yaxshi, ilg'or echimlarni yaratish qobiliyatida namoyon bo'ladi.

² 15. Языкова Н.В. Сборник задач и заданий по методике преподавания иностранных языков: пособие для студ. пед. ин-тов. Л. : Просвещение, 1977.

Bo'lajak chet tili o'qituvchisining lingvodidaktik kompetentsiyasining rivojlanish darajasini sinash va baholash uchun kasbiy yo'naltirilgan (lingvodidaktik) vazifalardan foydalanish malakaviy attestatsiyalashning yakuniy shakli sifatida, ayniqsa, kompetensiyaga asoslangan ta'lim natijalariga o'tish, bilim, ko'nikma va malakalarni uzatish usuli sifatida bir tomonlama kommunikativ shaklga asoslangan an'anaviy nazorat shakllari va usullari doirasidan bosqichma-bosqich voz kechish eng ahamiyatli bo'ladi.

Olimlar (S.L.Rubinshteyn, Yu.P.S.Urmin, N.V.Yoziqova va boshqalar) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar, ma'lum bir sohada kasbiy yo'naltirilgan muammolarni hal qilishda faol fikrlash shakllari paydo bo'lishini ko'rsatadi, o'quvchilarning ularni hal qilishga qaratilgan faol mustaqil faoliyati esa, o'rganishning ichki motivlarining paydo bo'lishi va rivojlanishining zaruriy shartidir.

Har qanday muammoni hal qilish o'tmish tajribasiga murojaat qilish, ilgari olingan bilimlar, rivojlangan ko'nikma va malakalardan foydalanishni o'z ichiga oladi, o'quvchilarning qat'iyatligiga yordam beradi va o'rganilayotgan hodisa haqidagi bilim doirasini kengaytirish imkonini beradi.

Sanab o'tilgan jihatlar iqtisodiy va huquqiy fanlarni o'qitish amaliyotida kasbiy yo'naltirilgan vazifalar usulini keng qo'llash uchun kuchli dalil bo'lib xizmat qiladi.

Shuni ta'kidlash kerakki, gumanitar fanlar, shu jumladan chet tili ham ushbu turdagi vazifalarning metodik va o'quv salohiyatini amalga oshirish uchun katta imkoniyatlar yaratadi.

Rossiya va xorijiy nashrlarda olingan bilimlarni, rivojlangan ko'nikmalar va malakalarni amaliy vaziyatlarda qo'llashni tavsiflovchi turli xil atamalar mavjud.

Xorijiy nashrlarda (S.V. Averyanova, E.A. Belyakova, M.I. Klyueva, A.P. Panfilova, S.L. Rubinshteyn, Yu.P. Surmin, E.G. Ten, N.P. Xomyakova, A.N. Shchukin, N.V. Yazikova va boshqalar) biz "aniq vaziyatlarni tahlil qilish metodi", "Ish vaziyatlari", "Keys metodi", "Vaziyatli vazifalar metodi", "Muammoli vazifalar", xorijiy nashrlarda esa (M. Linderson, M. Munter, G.A. Richardson, J. Erskin va boshqalar) - "Keys-stadi metodi", "Ish (biznes)g'oyalar tarixi metodi", "Keys usuli" tushunchalariga duch kelamiz.

Biz sanab o'tgan barcha variantlardagi tushunchalar o'xshashdir, chunki ular rivojlangan vakolatlarni real jarayonlarga imkon qadar yaqin bo'lgan maxsus yaratilgan pedagogik vaziyatlarda sinab ko'rishga imkon beradi, bu juda dolzarbdir, biz avvalroq ta'kidlaganimizdek, kompetensiyaga asoslangan yondashuv doirasida o'qitishda nazoratning rolini qayta ko'rib chiqish zarur.

Masalan, test usulida kasbiy kompetentsiyaning rivojlanish darajasini tekshirish va baholashni ishonchli tarzda amalga o'nshirish mumkin emasligi aniq. Test topshirayotganda talabning to'g'ri javobi har doim ham haqiqiy malaka ko'rsatkichi emas, ammo faqat undan xabardorligini bildirishi mumkin.

Materialni oddiy takrorlash (ma'ruza mazmunini va ixtisoslashtirilgan adabiyotlarni takrorlash) bizning nazarimizda metodik malakali chet tili o'qituvchisini tayyorlashga qodir emas.

Bizning tadqiqotimizda, shakllanish darajasini tekshirish bilan bog'liq holda biz "professional yo'naltirilgan (lingvodidaktik) vazifa" atamasidan foydalanamiz va E.A.Belakova, M.I.Klyyeva, A.N.Shukina, N.V.Yazikovalarning fikrlariga asoslanib, chet tilini o'qitish jarayonida standart yuzaga keladigan muammoli vaziyatlarni tushunamiz, ularni hal etishda bo'lajak chet tili o'qituvchilaridan ko'rib chiqilayotgan muammoni tizimli tahlil qilib, nazariy materialni amaliyotda mazmunli qo'llashni talab qilamiz.

Talabalarga taklif etilayotgan professional-kasbiy yo'naltirilgan topshiriqlar murakkablikni oshirish tamoyiliga muvofiq tuzilishi va amaliyotchi o'qituvchi chet tili darsini tayyorlash va o'tkazish jarayonida duch keladigan maktab o'qitishidan ko'chirilgan real muammoli vaziyatlarni bevosita aks ettirishi kerak. O'qituvchilik faoliyatining real sharoitlarini bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash jarayoniga o'tkazish nafaqat ularga imkon beradi balki, muammoga o'z yechimingizni taklif qiladi shuningdek, ta'lim-tarbiya holati tahlilini ta'minlash, qo'llanilgan metodik usullarni asoslash,

o'qitish sohasidagi zamonaviy talab va standartlar bo'yicha bilimlardan foydalanish imkoniyatini yaratadi.

Maqsad va vazifalarni tahlil qilib, turli mezonlarga ko'ra tasniflash, strukturaviy qismlar variantlari, asosiy tamoyillar, yaratish talablari, ishlash algoritmi va ushbu usulning boshqa jihatlari tadqiqotchilar (O.V. Barishnikova, M.I. Klyueva, Yu.P. Surmin, E.G. Ten, N.P. Xomyakova, A.N. Shchukin, N.V. Yazikova), tomonidan taklif qilingan. Keling, uni ta'lim jarayonida qo'llash bo'yicha o'z qarashlarimizni taqdim etaylik.

O'qituvchi amaliyotdan olingan va ma'lum bir mutaxassis tomonidan ishlab chiqilgan tayyor kasbiy yo'naltirilgan (lingvodidaktik) topshiriqdan foydalanishi, tadqiqotchilar guruhi yoki bir vaqtning o'zida bir nechta zarur mezonlarga javob beradigan yangisini yaratishi mumkin.

Birinchi holda, tanlov paytida o'qituvchi esdan chiqarmaslik kerak ko'rib chiqilayotgan materialni doimiy ravishda murakkablashtirish zarurati tufayli ularning tez eskirishi bilan bog'liq muammolarning dolzarbligi to'g'risida.

O'z vazifalarini ishlab chiqishni boshlaydigan o'qituvchilar uchun muammoning o'zini aniq shakllantirish muhim, maqsadini, diqqatini, tuzilmasini, tarkibini va boshqa tarkibiy qismlarni tanlab, shundan keyin matn va kasbiy yo'naltirilgan (lingvodidaktik) vazifaning o'zi ochiq, tushunarli, ma'lumotli,

talabalarning ehtiyojlariga mos keladi va "muammoli" tashkil etiladi. Ushbu turdagi topshiriqlardan foydalanishni mashq qiladigan o'qituvchi ishining o'ziga xosligi shundaki, u nafaqat o'z qobiliyatingizni ro'yobga chiqarish imkoniyatini,

balki ularni rivojlantirishi uchun ham zamin hozirlaydi.

Yu.P. Surminning so'zlariga ko'ra, o'qituvchining professional faoliyatining samaradorligiga professional-yo'naltirilgan vazifalar, umuman olganda, quyidagi tamoyillar ta'sir qilishi mumkin: sheriklik, talabalar bilan hamkorlik qilish, pedagogika fanining so'nggi yutuqlari va hamkasblar tajribasidan foydalanish, o'qituvchining ijodiy qobiliyatlari, individual vao'qitishga tabaqalashtirilgan yondashuvlar (differentsilashtirilgan o'qitish turlari), o'quvchilarni yetarli miqdorda materiallar bilan ta'minlash va ular bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirish.

Yuqori bosqich talabalari uchun bu usul samaraliroq bo'lishiga shubha yo'q. Quyi bosqich talabalari yoshga bog'liq psixologik tayyorgarliktsizlik tufayli professional yo'naltirilgan muammolarni hal qilishda (lingvodidaktik) vazifalar; shuningdek, qaror qabul qilish uchun zarur bo'lgan professional darajada tegishli bilim va tajribaning etarli emasligi tufayli qiyinchiliklarga duch kelishadi.

Ko'rib chiqilayotgan vazifalar, A.M. Dolgorukov, - murakkab jarayon bo'lgan kasbiy yo'naltirilgan o'qitish texnologiyasi bo'ysunmaydigan algoritmlashtirishga mos keladi. Biroq tadqiqotchilar (O. V. Barishnikova, V. A. Bogoslovskiy, V. V. Danilova, E. V. Karavaeva, E. N. Kovtun, M. Linderson, O. P. Melexova,

M. Munter, S. E. Rodionova, V.A. Tarlikov, N.P. Xomyakova, A.A. Shexonin, J. Erskin) turli vaqtlarda talabalar va o'qituvchilar uchun kasbiy yo'naltirilgan (lingvodidaktik) vazifalar bilan ishlashning muayyan bosqichlarini belgilashga urinishlar qilingan.

Ularning har biri bilan tanishib, biz ular ustida ishlash jarayonida tashkiliy, ishchi va yakuniy bosqichlarni ajratishga moyilmiz:

Birinchi bosqichda talabalar topshiriqning mazmuni bilan tanishadilar, o'qituvchi yakuniy mahsulotga qo'yiladigan talablarni va agar kerak bo'lsa, uni baholash mezonlarini taqdim etadi;

Kasbiy yo'naltirilganlikni batafsil o'rganish vazifa ish bosqichi bilan tavsiflanadi, uning ichida protsessual bosqichda taqdim etilgan muammoni tushunish, o'z harakat rejasini ishlab chiqish, faoliyat mahsulini ishlab chiqish kerak bo'ladi;

Texnologik bosqich, o'z navbatida, ishtirokchilarni bevosita taqdim etish, muhokama qilish va muammo bo'yicha aniq qarorlar qabul qilishdan iborat bo'ladi;

Yakuniy bosqich natijalarni umumlashtirishni, o'qituvchining o'quvchilar ishini baholashini, o'zini-o'zi qadrlashini, bir-birini baholash va o'z-o'zini anglash (refleksiv) umumlashtirishni, ta'minlaydi.

Kasbiy yo'naltirilgan (lingvodidaktik) vazifaga asoslangan o'qitishda bir necha bosqichlardan iborat quyidagi vazifa misol bo'lishi mumkin.

Ulardan birinchisida talabalarga chet tili darsining ma'lum bir qismining tavsifi bilan tanishish va uning eslatmalari taklif etiladi.

Ikkinchi bosqichda talaba avval o'qigan darsini eslab qolishi va faqat asosiy elementlar ro'yxati bilan tarqatma materiallar asosida reja tuzishi kerak bo'ladi.

Yakuniy bosqichda talabalar guruhlarda ishlaydilar, batafsil dars konspektlarini muhokama qiladilar, ularni kengaytirilgan sxema bilan solishtirishadilar va o'z-o'zini tahlil qilishga o'tadilar.

Shunday qilib, kasbiy yo'naltirilgan (lingvodidaktik) vazifa ustida ishlash jarayonida, o'qituvchi tomonidan tilning turli jihatlar va nutq faoliyati turlari, o'qitish metodlari, usullari bo'yicha umumlashtirilgan bilim ko'nikma va malakalarni talabalarning o'zlashtirishini tekshirish va murakkablikni oshirish tamoyiliga muvofiq vazifalar ishlab chiqilgan, shuningdek, zamonaviy pedagogik talablarni bilish bo'lajak chet tili o'qituvchisining kasbiy kompetensiyasini, xususan, lingvodidaktik kompetensiyasini sinovdan o'tkazish uchun standartlar, shart-sharoitlar yaratilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Барышникова О .В. Методика контроля и оценки качества подготовки по иностранному языку в техническом вузе (английский язык): дис. канд. пед. наук: 13.00.02. М., 2014.
2. Белякова Е .А. Проблемные задания как средство формирования иноязычной коммуникативной компетенции у будущих учителей иностранного языка (на материале английского языка): автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02. Ярославль, 2011.
3. Боговская И.В. Формирование исследовательской компетентности бакалавра педагогического образования на занятиях по домашнему чтению //
4. Профессиональная подготовка учителя иностранных языков в новых образовательных условиях: сб. Науч. тр. Н. Новгород: ФГБОУ ВПО «НГЛУ», 2015. С. 20–28.
5. Долгоруков А .М. Метод case-study как современная технология профессионально-ориентированного обучения [Электронный ресурс]. URL: <http://www.evolkov.net/case/case.study.html> (дата обращения: 20.10. 2016).
6. Дубровина Т.С. К вопросу о профессиональной компетентности будущих учителей иностранных языков // Молодой ученый. 2011. № 4. Т.2. С. 86–89.
7. Караваева А .С. Лингводидактическая (специальная) компетенция бакалавра педагогического образования: специфика, структура, содержание // Известия Волгогр. гос. Пед. ун-та. 2015. № 9–10(104). С. 34–39.
8. Ключева М.И. Коммуникативно-познавательные кейсы как средство реализации контекстного подхода к формированию иноязычной профессионально-коммуникативной компетенции (бакалавриат, направление подготовки «Туризм»): дис. ... канд. пед. наук. Н. Новгород, 2015.
9. Малёв А .В. Непрерывная лингвометодическая подготовка преподавателя иностранного языка: автореф. дис д-ра пед. наук: 13.00.02. Н. Новгород, 2015.
10. Профессиональный стандарт. Педагог (педагогическая деятельность в дошкольном, начальном общем, основном общем, среднем общем образовании) (воспитатель, учитель): Утв. приказом М-ва труда и соц. защиты РФ от 18 окт. 2013 г. № 544н. URL: <http://www.rg.ru/2013/12/18/pedagog-dok.html>.
11. Рубинштейн С .Л. О мышлении и путях его исследования / АН СССР Р. М., 1958.

12. Сурмин Ю .П. Что такое кейс-метод? Взгляд теоретика и практика. М., 1997.
13. Тэн Э.Г. Кейс-метод в обучении иностранным языкам// Лингводидактические закономерности преподавания иностранных языков и культур: сб. науч. ст., посвящ. 60-летию проф. Н.В. Барышникова. Пятигорск: ПГЛУ, 2008. С. 94–102.
14. Хомякова Н.П. Контекстная модель формирования иноязычной коммуникативной компетенции студентов неязыкового вуза (французский язык): дис. ... д-ра пед наук. М., 2011.
15. Щукин А .Н. Методика обучения речевому общению на иностранном языке: учеб. пособие для преп. и студ. языковых вузов. М.: Икар, 2011.
16. Языкова Н.В. Сборник задач и заданий по методике преподавания иностранных языков: пособие для студ. пед. ин-тов. Л. : Просвещение, 1977.
17. Sharipova S. H. Technology of Problem Learning as a Tool for the Development of Students' Independent Work //Miasto Przyszłości. – 2022. – Т. 30. – С. 129-130.
18. Sharipova S. Mastery of the teacher-garant of stable development //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 12. – №. 4. – С. 269-272.
19. Sharipova S. Application of problem educational technologies in higher education system //Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities. – 2022. – Т. 12. – №. 4. – С. 193-197.
20. Шарипова С. Х. Технология проблемного обучения как средство и путь саморазвития студентов //ta'lim va rivojlanish tahlili onlayn ilmiy jurnali. – 2022. – т. 2. – №. 12. – с. 112-116.
21. Sharipova S. X. OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA TALABLARNI O'QITISHDA O'YIN TEXNOLOGIYALARINI QO 'LLASHNING JIHATLARI //Journal of Innovation, Creativity and Art. – 2023. – Т. 2. – №. 6. – С. 18-23.
22. Шарипова С. OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA RUS TILI FANINI O'QITISHDA MUAMMOLI TA'LIMDAN FOYDALANISH //Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences. – 2023. – Т. 3. – №. 6. – С. 302-307.
23. Жураев Б. Т. Гуманизация дидактических отношений между учителем и учащимся в педагогических идеях Востока //VIII Лазаревские чтения" Лики традиционной культуры в современном культурном пространстве: ренессанс базовых ценностей?". – 2018. – С. 120-122.